איונות השוואה

כיתה ח

חוברת הטקסטים

חינוך ביתי ובית ספר:
מה מכין אותנו לחיים?

שם: _____

כיתה: _____

טקסט 1

לומדים בבית: מה קורה כשבית הספר נשאר בחוץ?

הטקסט עובד לצורכי המבחן על בסיס מקורות מחקריים ונתוני משרד החינוך. המקורות מפורטים בסוף החוברת.

רוב הילדים בישראל יוצאים בכל בוקר לבית הספר. אבל יש ילדים שנשארים בבית, ולא מפני שהם חולים. הם לומדים בחינוך ביתי. מהו חינוך ביתי, ומה המחקרים אומרים עליו?

(1) חינוך ביתי הוא מצב שבו הורים לוקחים על עצמם אחריות מלאה לחינוך ילדיהם, והילדים לומדים בבית ולא בבית הספר. בישראל יש חוק לימוד חובה, ולכן משפחה שרוצה ללמד את ילדיה בבית צריכה לבקש אישור ממשרד החינוך. כדי לקבל את האישור ההורים מגישים תוכנית לימודים מפורטת ומסבירים מדוע בחרו בדרך הזאת.

(2) בחינוך הביתי יש שתי גישות עיקריות. בגישה הראשונה, **הלימוד המובנה**, הבית מתנהל כמו כיתה קטנה: יש מערכת שעות, יש ספרי לימוד, וההורה מחליט מה לומדים ומתי. בגישה השנייה, **הלמידה החופשית**, הילד עצמו בוחר מה ללמוד, מתי ואיך. ילד שמתעניין בכוכבים, למשל, יכול להקדיש שבועות שלמים לאסטרונומיה, ולצד זה ללמוד חשבון כשהוא מחשב מרחקים בין כוכבי לכת. רוב המשפחות משלבות בין שתי הגישות.

(3) מדוע הורים בוחרים בחינוך ביתי? יש הורים שאינם מרוצים מבית הספר: הכיתות צפופות, כל התלמידים לומדים אותו חומר באותו קצב, ואין די מקום לתחומי העניין של כל ילד. יש הורים שרוצים לבלות יותר זמן עם ילדיהם ולחזק את הקשר המשפחתי. ויש משפחות שבחרו בחינוך ביתי אחרי שילדן סבל בבית הספר, למשל מחרם. מעניין לגלות שרבים מההורים האלה מכירים היטב את מערכת החינוך, ויש ביניהם אפילו מורים לשעבר. דווקא ההיכרות שלהם עם המערכת גורמת להם **לקרוא עליה תיגר**.

(4) לחינוך הביתי יש גם מבקרים רבים. הטענה המרכזית שלהם היא שילדים בחינוך ביתי נמצאים בבידוד חברתי. לדבריהם, בבית הספר הילד פוגש ילדים שונים ממנו, לומד לעבוד בקבוצה, לפתור מריבות ולהתמודד עם אכזבות. ילד שגדל בבית מתחנך ב״תנאי חממה״: הוא מוגן מכל קושי, ולכן כשיגדל הוא עלול להתקשות להשתלב בחברה. המבקרים טוענים גם שלא כל הורה מסוגל ללמד את כל המקצועות, ולכן עלולים להיווצר אצל הילד פערים בלימודים.

(5) תומכי החינוך הביתי דוחים את הטענות האלה. לדבריהם, ילדים בחינוך ביתי אינם סגורים בבית: הם משתתפים בחוגים, נפגשים עם משפחות אחרות ופוגשים אנשים בכל הגילים. התומכים מוסיפים שגם מחוץ לבית הספר ילדים נתקלים בקשיים: בחוגים, במשפחה ובמפגשים עם אחרים הם צריכים לשתף פעולה, לפתור מחלוקות ולהתמודד עם אכזבות. עוד הם טוענים שדווקא בבית הספר הילד חשוף ללחץ חברתי, לעלבונות ולחרמות. והם שואלים: מתי בחיים הבוגרים אדם מבלה שעות רבות בכל יום רק עם אנשים בני גילו? מבוגרים בוחרים בעצמם עם מי לבלות, ולילדים בחינוך ביתי יש אפשרות דומה.

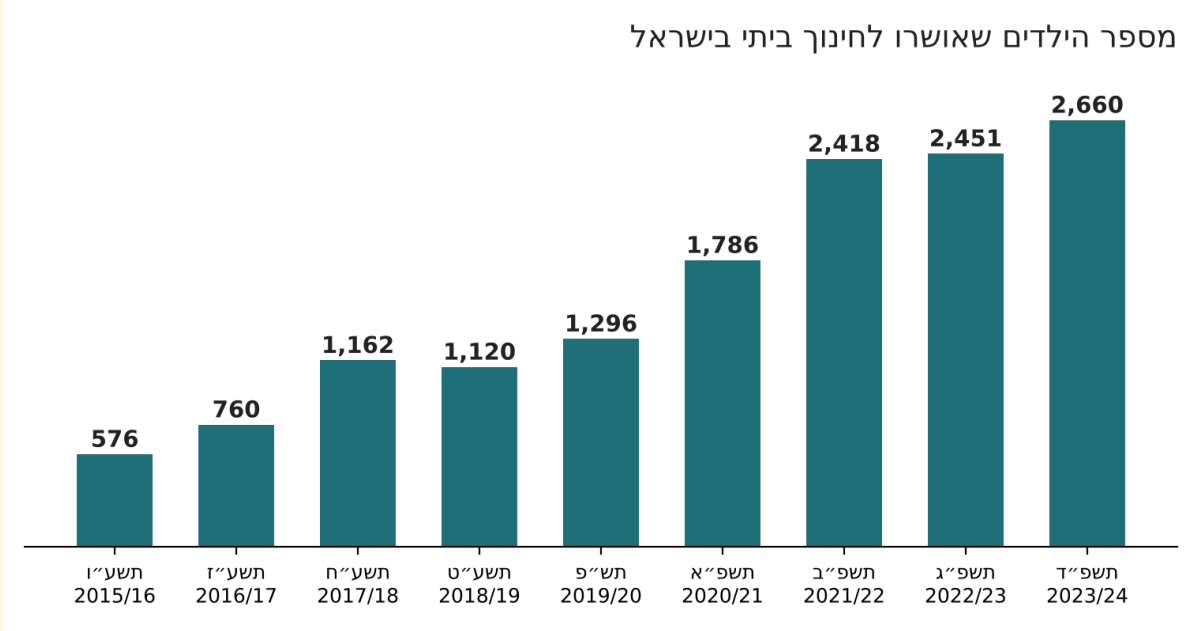
(6) מה מראים המחקרים? כמה מחקרים בארצות הברית מצאו שהכישורים החברתיים של ילדים בחינוך ביתי אינם נופלים מאלה של ילדים בבית הספר. לילדים האלה הייתה הערכה עצמית טובה, והיו להם פחות בעיות התנהגות. גם בלימודים התוצאות נראו טובות: במבחנים בקריאה, בחשבון ובשפה ציוניהם היו מעל הממוצע הארצי.

(7) עם זאת, צריך להיזהר מלהסיק מסקנות מהירות. ראשית, רבים מהמחקרים מבוססים על דיווחים של ההורים עצמם, והורים אינם שופטים אובייקטיביים כשמדובר בילדים שלהם. שנית, למבחנים ניגשים בעיקר ילדים ממשפחות של לימוד מובנה, ולא ילדים מהלמידה החופשית. שלישית, משפחות שבוחרות בחינוך ביתי הן לרוב בעלות השכלה והכנסה גבוהות מהממוצע. לכן קשה לדעת אם הילדים מצליחים בזכות החינוך הביתי, או בזכות המשפחה שהם גדלים בה.

(8) הוויכוח על החינוך הביתי מעלה שאלה גדולה יותר: מה באמת מכין ילדים לחיים? האם בית הספר, עם המסגרת, החברים והכללים, או הבית, עם החופש והבחירה? נראה שאין תשובה אחת שמתאימה לכולם. מה שטוב לילד אחד עלול שלא להתאים לילד אחר.

קטע נלווה: חינוך ביתי בישראל במספרים

על פי נתוני משרד החינוך, מספר הילדים שאושרו לחינוך ביתי בישראל גדל מאוד בשנים האחרונות, ובמיוחד בשנים שאחרי מגפת הקורונה. בשנת תשע״ו (2015/16) אושרו 576 ילדים לחינוך ביתי, ואילו בשנת תשפ״ד (2023/24) אושרו 2,660 ילדים, יותר מפי ארבעה וחצי. ובכל זאת, החינוך הביתי עדיין נדיר מאוד בישראל: רק כאחד מכל אלף ילדים במערכת החינוך לומד בבית.

מקור: נתוני משרד החינוך.

טקסט 2

שנה בלי צלצול

הטקסט נכתב לצורכי המבחן ומציג חוויה אפשרית של תלמידה בחינוך ביתי.

נועה בת ארבע עשרה. בכיתה ז׳ היא לא הלכה לבית הספר אלא למדה בבית. השנה היא חזרה לכיתה. בטקסט שלפניכם היא מספרת על השנה ההיא ועל מה שלמדה ממנה.

(1) בסוף כיתה ו׳ הודעתי לחברות שלי שאחרי החופש אני לא חוזרת. הן חשבו שאני צוחקת. האמת היא שבשנה ההיא היה לי קשה. בחלק מהשיעורים השתעממתי, ובאחרים המורה התקדמה מהר מדי ולא הספקתי להבין. בכיתה של שלושים ושישה תלמידים הרגשתי שאף אחד לא באמת רואה אותי. אחרי הרבה שיחות בבית החלטנו לנסות שנה אחת של חינוך ביתי.

(2) השבועות הראשונים היו חלום. קמתי בלי שעון מעורר, למדתי בקצב שלי, ואם משהו עניין אותי, יכולתי להישאר איתו כמה שרציתי. בחרתי לעשות פרויקט גדול על חלל, קראתי ספרים, צפיתי בהרצאות ובניתי דגם של מערכת השמש. בפעם הראשונה בחיים הרגשתי שאני זו שבוחרת מה ללמוד, ולא מישהו אחר בוחר בשבילי.

(3) אבל לא הכול היה ורוד. מי שבאמת שילמה את המחיר הייתה אמא שלי. שולחן המטבח הפך לכיתה, ואמא הפכה למורה, לטבחית ולמנקה, הכול באותו בוקר. בשעה עשר היא הסבירה לי משוואות, באחת עשרה טיגנה שניצל לצהריים, ובין לבין הכניסה כביסה למכונה. אחרי חודשיים ראיתי שהיא עייפה וחסרת סבלנות. היא אמרה לי פעם בחצי צחוק: ״אני עושה שלוש משרות ולא מקבלת משכורת על אף אחת מהן.״

(4) בשלב הזה הבנו שחייבים לשנות משהו. אמא החליטה **לתעדף**: מה שחשוב באמת נעשה, ומה שיכול לחכות מחכה. הבית היה קצת פחות מסודר, ואבא לקח על עצמו את הארוחות בערב. גם אני השתניתי. התחלתי ללמוד לבד חלק מהזמן, תכננתי לעצמי לוח זמנים שבועי ופניתי לאמא רק כשבאמת נתקעתי. היום אני יודעת שזה אחד הדברים החשובים שקיבלתי מהשנה הזאת.

(5) ומה עם חברים? לא הייתי לבד. הלכתי לחוג תיאטרון, נפגשתי פעם בשבוע עם קבוצה של משפחות בחינוך ביתי, ופגשתי אנשים בכל הגילים. ובכל זאת, היו דברים שהתגעגעתי

אליהם: ההפסקות, הצחוקים בשיעור, הבדיחות הפרטיות של הכיתה. בקבוצת הווטסאפ של השכבה כולם דיברו על הטיול השנתי ועל המורה החדשה, ואני הרגשתי שאני מסתכלת עליהם מבחוץ, מבעד לזכוכית.

(6) בסוף השנה ישבנו כל המשפחה וחשבנו מה הלאה. ההחלטה הייתה שלי: אני חוזרת לבית הספר. לא חזרתי מפני שהחינוך הביתי נכשל, אלא מפני שהבנתי מה אני צריכה עכשיו. אני צריכה חברים שאני רואה כל יום, ואני צריכה גם מסגרת שמחייבת אותי.

(7) היום, בכיתה ח׳, אני תלמידה אחרת. אני יודעת ללמוד לבד, לבקש עזרה כשצריך ולתכנן את הזמן שלי. כשמשהו משעמם אותי, אני מחפשת דרך להפוך אותו למעניין, במקום לחכות שמישהו יעשה את זה בשבילי.

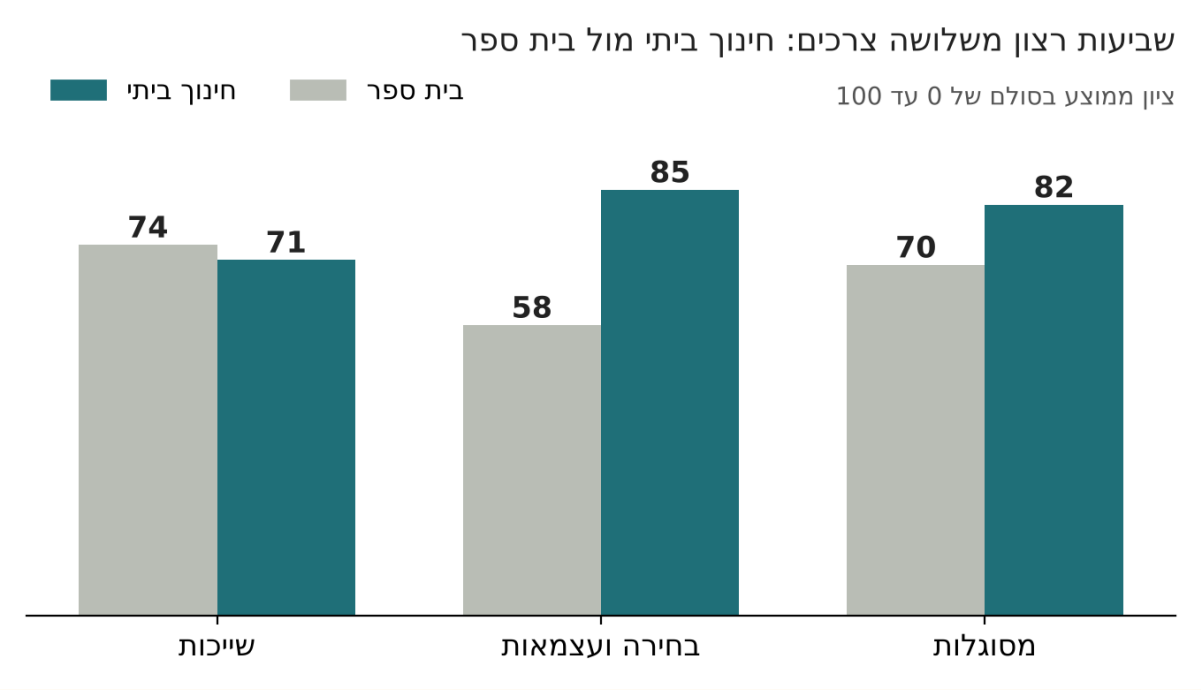
(8) אני לא חושבת שחינוך ביתי מתאים לכל ילד, וגם בית הספר לא מתאים לכל ילד. אבל אם הייתי יכולה לבקש משהו, הייתי מבקשת שבית הספר ייקח משהו מהבית: קצת יותר בחירה, קצת יותר זמן לדברים שמעניינים אותנו, וקצת יותר מבוגרים שרואים כל ילד וילדה. אחרי שנה בלי צלצול, גיליתי שהצלצול הוא לא העיקר. העיקר הוא שמישהו יראה אותך.

קטע מידע לשאלות 26–28

מה מניע אותנו ללמוד?

פסיכולוגים חינוכיים מסבירים שכדי שלתלמיד יהיה רצון פנימי ללמוד, בלי ציונים ובלי פרסים, צריכים להתקיים שלושה צרכים. הראשון הוא **מסוגלות**: התחושה שאני מצליח לפתור בעיות ולמצוא תשובות. השני הוא **בחירה ועצמאות**: התחושה שאני מחליט בעצמי מה ללמוד ואיך. השלישי הוא **שייכות**: התחושה שאני מחובר לאנשים שלומדים איתי.

במחקר שהשווה בין מתבגרים בחינוך ביתי למתבגרים בבית ספר, התבקשו המשתתפים לדרג באיזו מידה כל אחד מהצרכים מתקיים אצלם. הנה התוצאות:

הנתונים בתרשים נועדו לצורך תרגול, בהשראת ממצאי מחקרה של הפסיכולוגית החינוכית ג׳ינה ריילי.

מקורות

אדרי, א. (תשפ״א). ״חיים בתוך בועה״: הכנה לחיים של ילדי חינוך ביתי לעומת ילדי בית ספר. שנתון ״שאנן״, כרך כו. (כולל סקירת מחקרים מארצות הברית על כישורים חברתיים והישגים לימודיים של ילדים בחינוך ביתי.)

גילברט, ק. (2021). שניצל, כביסה ואלגברה. אלכסון. (כולל תיאור מחקרה של ג׳ינה ריילי על שלושת הצרכים, ומחקרים על שחיקת הורים בחינוך ביתי.)

נתוני משרד החינוך על מספר הילדים בחינוך ביתי, כפי שפורסמו בעיתון ״ישראל היום״ ובמגזין ״טיים אאוט״.